

Mariette Hägglund, nuorempi tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

MIENOSOITUKSET IRAKISSA

KORRUPTIO JA IRANIN VAIKUTUS NÄRKÄSTYTTÄÄ KANSALAISIA

Viimeaikaiset laajat mielenosoitukset Irakissa heijastavat kansalaisten tyytymättömyyttä poliittiseen eliittiin ja toimimattomaan hallintojärjestelmään. Naapurimaan Iranin ulkopoliitikalle Irakin protestit ovat uhka, sillä maan vaikutusvalta Irakissa nojautuu tiettyyn šiialaiseen poliittiseen eliittiin.

Jo useamman viikon kestäneet protestit Irakissa eivät osoita merkkejä laantumisesta. Kuolonuhreja on yli 400 ja loukkaantuneita yli 17 000. Vaikka protestit eivät ole uusi ilmiö Irakissa, nyt ne ovat olleet yllättävän suuria ja kestäneet hyvin pitkään.

Irakin nykyinen hallintojärjestelmä luotiin Irakin sodan jälkimainingeissa vuoden 2003 jälkeen. Saddam Husseinin vastustaneiden ryhmien tavoitteena oli muokata Irakin yhteiskunnan rakenteita. Vallanjaon periaatteisiin perustuen presidentin, pääministerin ja parlamentin puheenjohtajan virat jaettiin kurdien, šiialaisten ja sunnalaisten kesken. Toimintatavat kuitenkin tyypisti monimutkaiset yhteiskunnalliset konfliktit etnis-uskonnollisiksi kiistoiksi ja

loi hedelmällisen maaperän poliittiselle korruptiolle. Kansalaisjärjestö Transparency Internationalin mukaan Irak on maailman 12. korruptoitunein maa. Maailman viidenneksi suurimmista raakaöljyvaroista huolimatta köyhyys rehottaa ja hallituksella on vaikeuksia tarjota kansalaisilleen peruspalveluja ja toimivaa infrastruktuuria.

Hallintojärjestelmä myös suosii ihmisten palkkaamista poliittisen suuntautumisen eikä niinkään ansioitumisen mukaan. Valtio on kohdentanut varoja kolmen ryhmän välille, ja niistä jokainen edistää klientelismia. Lainsäätäjät ovat pyrkineet lisäämään menoja omissa vaalipiireissään, joista karkeasti maan eteläosat kuuluvat šiioille ja luoteisosat sunneille. Poliittiset

päätökset, kuten vuonna 2011 käyttöön otettu öljydollareiden kohdentaminen, hyödyttää öljyä tuottavia maakuntia, joista suurin osa sijaitsee etelässä. Esimerkiksi šiiaavaltaiselle, Irakin eteläosassa sijaitsevalle Basran maakunnalle paitsi osoitettiin kymmenen kertaa enemmän varoja maakuntien kehittämisohjelmasta vuonna 2016, myös kohdennettiin 25-kertainen summa öljydollareita pohjoisessa sijaitsevaan, sunnivaltaiseen Nineveen verrattuna.

Lisäksi hallintojärjestelmä tarjosi tahattomasti liikkumavaraa Iranille turvallisuuspoliittiseen vaikuttamiseen Irakissa. Ensinnäkin maan puhdistaminen Baath-puolueen vaikutuksesta siirsi valtaa sunnalaisilta šiialaisille poliittisille ryhmille.

Tarkoituksena oli jakaa valtaa niin, että se paremmin heijastaisi yleistä demografiaa maassa, jossa noin 70 prosenttia identifioi itsensä šiialaisiksi. Vakiintuneena käytäntönä on ollut, että pääministeri on šiialainen. Hänellä on muihin virkoihin verrattuna eniten valtaa.

Toiseksi Yhdysvaltain vetäytyminen Irakista vuonna 2011 loi valtatyhjiön, mikä antoi Iranille lisää tilaa vaikuttaa Irakin sisäiseen politiikkaan suoremmin. Samalla se antoi Isisille tilaa uusien alueiden haltuunottamiselle. Šiialaisten ryhmien rahoittaminen ja aseistaminen Yhdysvaltain miehityksen aikana muutti sisäistä valta-asettelmaa, jota Iran pystyi hyödyntämään Yhdysvaltain vetäytymisen jälkeen.

Kolmanneksi Isisin vastainen sota tarjosi Iranille mahdollisuuden laajentaa sen turvallisuuspoliittisia yhteyksiä Irakissa. Irakin armeijan epäonnistuminen taistelussa Isisiä vastaan nosti Kansan mobilisointiyksiköiden katto-organisaation alla toimivat šiialaiset miliisiryhmät ratkaisevaan asemaan. Se oikeutti liittämään ryhmät osaksi Irakin turvallisuusjoukkoja. Kun Isis oli julistettu kukistetuksi, muutamat šiiamiliisiryhmät loivat itselleen uuden imagon ja asettuivat ehdolle parlamenttivaaleissa. Ne solmivat poliittisia koalitioita,

kuten Fatah-liittouman, joka voitti parlamentissa 47 paikkaa 329 paikasta. Tämän seurauksena aseelliset uskonnolliset ryhmät kietoutuivat yhä tiukemmin politiikkaan.

Suurin osa mielenosoittajista on nimenomaan šiialaisia, mikä osoittaa, että ulkovaltojen sekaantumisen Irakin asioihin on käännekohdassa. Tilannetta kenties parhaiten kuvaa Irakin konsulaatin polttaminen Najafissa. Mielenosoittajat ovat vaatineet vaalilakiin uudistuksia ja vuoden 2003 jälkeisen poliittisen järjestelmän kumoamista, minkä seurauksena Iran olisi vaarassa menettää vakiintuneen poliittisen vaikutusvaltansa.

Sen sijaan Irakin sunnivaltaisissa luoteisosissa ihmiset ovat olleet varovaisia osoittamaan tukea mielenosoituksille. Riskinä on, että turvallisuusjoukot leimaisivat heidät Isisin kannattajiksi.

On merkittävää, että mielenosoittajista etenkin nuoret ovat irtisanoutuneet uskonsuuntien identiteeteistä ja korostaneet sen sijaan kansallista irakilaista yhtenäisyyttä. Koska poliittisen eliitin legitimiteetti perustuu etnis-uskonnollisiin jakolinjoihin ja Iranin vaikutusvalta nojaa tiettyihin ryhmittymiin, kansallismieliset ja ei-tunnustukselliset viestit uhkaavat sekä poliittista eliittiä että Iranin vaikuttamiskanavaa.

Vaikka on epäselvyyttä siitä, kuka on vastuussa mielenosoittajiin kohdistuneesta väkivallasta, on paikallaan tehdä kolme huomiota, jotka yhdistävät Iranin protestien tukahduttamiseen. Ensinnäkin Iranin vallankumouskaartin Quds-joukkojen komentaja Qassem Suleimani on osallistunut virallisiin kokouksiin Irakin pääministerin Adil Abdul Mahdin kanssa, minkä lisäksi sosiaalisessa mediassa on julkaistu havaintoja iranilaisten joukkojen läsnäolosta mielenosoitusten alueilla. Toiseksi on sanottu, että tietyt Iranille lojaalit Mobilisointiyksiköiden ryhmät, kuten esimerkiksi Hezbollah- ja Khorasani-prikaatit, on jalkautettu mielenosoituksiin. Kolmanneksi poliitikkoihin tai uskonnollisiin puolueisiin linkittyneet Iran-mytöäiset uskonnolliset aseelliset ryhmät, kuten Badr-järjestö ja Khazali-verkosto, ovat avoimesti haastaneet mielenosoittajat.

Suuret myönnytykset mielenosoittajille ovat edelleen epätodennäköisiä ja poliittiset puolueet päätyvät luultavasti vain vaihtamaan muutamia avainhenkilöitä maan johdossa. Näin pienet myönnytykset tuskin lepyttävät mielenosoittajia, jotka vaativat perustavanlaatuisempia uudistuksia. Ilman poliittista ratkaisua pelottelutaktiikka mielenosoittajia kohtaan saattaa lisääntyä ja väkivallan kierre jatkuu.